

TÖRTÉNELMI TÉVUTAKON

Frank FÜREDI: *Útban Ukrajna felé. A Nyugat irányvesztése.*

Fordította: FORGÁCS Ildikó. MCC Press, Budapest, 2024. 180 oldal, 4950 Ft

Az immár három éve zajló ukrajnai háborúról számos könyv született. Ezek némelyike a háború várható világpolitikai következményeiről, a hadviselésre gyakorolt hatásairól és technológiai tanulságairól, mások pedig a konfliktus – geopolitikai, ideológiai, gazdasági – okairól szól. Frank Füredi szociológus *Útban Ukrajna felé. A Nyugat irányvesztése* című könyvében más szempontokat vizsgált meg, és pedig annak okait, hogy a nyugati országok miért kezelték reálpolitikai szemszögből nézve nehezen megmagyarázható módon az ukrajnai válságot. Így **Frank Füredi könyve elsősorban nem is Ukrajnáról, Oroszországról, a két állam történelmi kapcsolatáról vagy éppen Washington és Moszkva geopolitikai intrikáiról szól, hanem a Nyugatról,** a nyugati emberek gondolkodásában és a nyugati társadalmak valóságérzékelésében lezajlott változásokról.

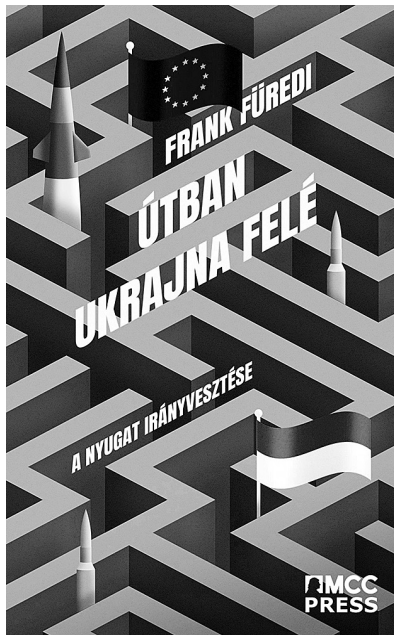
A magyar származású, de munkássága jelentős részében Nagy-Britanniához köthető szociológusnak minden alapja megvan egy ilyen értékelés elvégzéséhez, hiszen évtizedek óta nemcsak közelről figyelheti meg a nyugati értelmiség köreiben lezajló és a hétköznapi gondolkodásra is hatással lévő vitákat és folyamatokat, de aktív szerepet is vállal bennük. Füredi az 1970-es években még a brit Forradalmi Kommunista Párt egyik alapítója volt, a rendszerváltoztatások és a Szovjetunió bukása idején azonban korábbi nézeteit revideálta, mára a hagyományos értékek, a határok és a nemzetállamok megőrzésének egyik szószólójává vált. Számos könyve jelent meg a legkülönbözőbb témákban, a 2010-es évektől kezdve pedig a magyar közéleti gondolkodásba is bekapcsolódott, előbb a XXI. Század Intézet tudományos főmunkatársaként, majd a Mathias Corvinus Collegium brüsszeli központjának vezetőjeként. A magyar–brit szociológus legújabb – eredetileg

2022 nyarán, angol nyelven megjelent – könyvének egyik fő tézise az, hogy a nyugati értelmiségi hiedelmekkel ellentétben a történelem nem ért véget, és a nyugati elitek a saját múltjukkal való kapcsolatuk elvesztése miatt nem képesek megfelelő módon tájékozódni a világ eseményeit illetően. Ahogy fogalmaz, a „könyv egyik célja, hogy elmagyarázza: a problémát, amellyel szemben állunk, nem pusztán az orosz

megszálló sereg jelenti, hanem a Nyugat történelmi analfabetizmusa és erkölcsi zavarodottsága”. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy – bár a szerző származása révén érti és ismeri a közép- és kelet-európai nézőpontokat is – a kötet elsősorban nyugati szemszögből szól nyugatiakhoz, a magyar olvasó számára így több felvetett probléma távolinak tűnhet, több válasz pedig evidensnek.

Ez utóbbit maga a szerző is elismeri, egy helyen például arról ír, hogy a Szovjetunió egykori szatellitállamaiban jóval kevésbé érvényesült a történelmi folytonosság figyelmen kívül hagyása, amelyet ő a Nyugat irányvesztése egyik elsődleges okának tekint. Füredi rámutat arra, hogy míg

Nyugaton sokan úgy vélekedtek az elmúlt évtizedekben, hogy a háborúk anakronizmusok, egy magunk mögött hagyott kor maradványai, amelyek távoli és kevésbé fejlett országokban történhetnek csak meg, most azzal kellett szembesülniük, hogy a háború ismét Európa területén zajlik. A nyugati elit pedig nem igazán tudott mit kezdeni ezzel a helyzettel, hiszen saját történelmétől nemcsak, hogy tanulni nem akar évtizedek óta, de azt gyakran egyenesen meg is veti. A gyarmatosító múlttal vagy a világháborús borzalmakkal való szembenézés és a háborúk magunk mögött hagyásának jelszavai alatt az európai országok arra tettek kísérletet, hogy saját történelmüket a II. világháború utáni időszakról vegyék csak számításba, az európai

egységprojekt kezdetét téve meg kiindulópontnak. Minden, ami azelőtt történt, és ami segíthetne megérteni korunk olyan kihívásait, mint például a nacionalizmus, továbbra is megkerülhetetlen jelenléte a politikai kapcsolatokban jobb esetben érdektelen, rosszabb esetben egyenesen megtagadandóvá vált a nyugat-európai értelmiség szemében. A nyugati elit *történelmi amnéziába* esett.

Füredi azt állítja, a jelenlegi helyzettel kapcsolatban használt legnépszerűbb történelmi analógia, a hidegháborúval való összehasonlítás a Nyugat azon igényéből fakad, hogy visszaszerezze az elmúlt évtizedekben elvesztett legitimitását. Úgy véli, „a hidegháború ideiglenes megoldást jelentett a Nyugat erkölcsi válságára. Ez volt az az időszak, amikor a Nyugat azt állíthatta, hogy képvisel valamit”. A hidegháború végétől azonban ez a magukénak tudott erkölcsi fölény, ami a nagyobb jólétre és nagyobb szabadságra épült, bizonytalanná vált, hiszen az elbizakodott elit nem tudott választ adni azokra a kérdésekre, hogy mit is képvisel pontosan, és merre is tart a nyugati világ. A brit szociológus szerint a globalizáció ideológiája, amely a fentebb említett történelmi amnézia nyomán abban reménykedett, hogy a kereskedelmi összefonódások fokozódása világszerte a konfliktusok eltűnéséhez vezethet majd, egyre inkább tarthatatlanná válik a geopolitikai realitásokkal szemben. A globalizmus és kozmopolitizmus hívei megszüntetnék a határokat, kivonák a döntéshozatalt a nemzetállamok hatóköréből, sőt az állampolgárság intézményével járó „privilegiumokat” is felszámolnák. Arra ugyanakkor a könyv is rámutat, hogy nem szabad összetéveszteni a globalizáció ideológiáját a gazdasági globalizáció folyamatával – utóbbi ugyanis, ha nem is ugyanakkora lendülettel, de továbbra is tart, ám kétségtelenül elvesztette expanzív dinamikáját. Frank Füredi azzal számol, hogy a világ ellenséges gazdasági tömbökre eshet szét. Ezen a ponton annyival mindenképp érdemes kiegészíteni az általa leírtakat, hogy a tömbösödés elsősorban a Nyugat és a „többiek” viszonylatában fokozódik, mégpedig a nyugati szankciópolitika hatására, a globális Dél és Kelet államai egymás között – minden geopolitikai jellegű ellentétük ellenére – fenntartják a gazdasági kapcsolatokat. A világ tömbösödése tehát sok szempontból a megváltozott erőviszonyokkal számolni nem hajlandó Nyugat elzárkózásaként is értelmezhető.

Füredi a globalizáció ideológiáját erodáló egyik legszembetűnőbb visszatérő realitásként a nemzetállamot említi. Szerinte azért vélték úgy Nyugaton, hogy Ukrajna rövid idő alatt összeomlik az orosz támadást követően, mert nem tudták elképzelni, hogy a hazaszeretet és a nacionalizmus napjainkban még olyan jellegű áldozathozatalra készíthet embereket, mint ami egy túlerőben lévő ország ellen vívott háborúban szükséges. Mivel a nyugati globalista elit alapvetően ellenséges a nemzetekkel, a határokkal és főképp azokkal szemben, akik ezeket még komolyan veszik, az

ukránok támogatása meghasonlást idéz elő bennük, és megpróbálják Ukrajnában is a számukra fontos értékek képviselőjét látni. „Az utóbbi években tudatos törekvés irányult arra, hogy olyan szemléletmódként állítsák be az ukrán nacionalizmust, amely osztja a kozmopolita ideológusok értékeit” – írja. De más módon is saját megrendült ideológiai elképzeléseik alátámasztására próbálják felhasználni Ukrajna ügyét a nyugati elitek: „A támogatás nyugati gesztusait az az öncélú megközelítés is ösztönzi, hogy az ukrainai eseményeket saját erkölcsi megváltásuk forrásának tekintik.” Füredi egyenesen „kulturális élszökevénynek” nevezi azt az eljárást, ahogy a nyugati politikusok, celebek és egyéb véleményvezérek kisajátítják az ukrán ügyet, és Ukrajna harcával próbálják pótolni azt az erkölcsi háttérrel, amely a hidegháború vége óta hiányzik a Nyugat mögül. A szociológus szerint azonban nem az Ukrajna ügyébe való kapaszkodás a módja annak, hogy a Nyugat erkölcsileg ismét felfegyverkezzen, hanem azt kellene megtanulniuk, „hogy a történelmet nem lehet megállítani vagy kitörölni. Ahogy az ukrán háború illusztrálja, a múlt előbb vagy utóbb utolér bennünket.” Így a nyugati világnak vissza kell szereznie elvesztett történelmi tudatát, ha felelős szerepet akar betölteni a világban.

Az *Útban Ukrajna felé* persze elsősorban a nyugati olvasóknak szól, őket próbálja ráébreszteni arra, hogy az elmúlt évtizedek ideológiai tévútjai vezettek a jelen problémáihoz, amelyeket a múlt megértése nélkül orvosolni sem lehet. Azonban mégis hiányérzetet kelt annak a kérdésnek a mellőzése, hogy nem éppen a nyugatiak „felelős szerephez” és a világgal szembeni erkölcsi fölényhez való ragaszkodása vezetett-e vég eredményben saját múltjuk megtagadásához is? Hiszen a Nyugat már régen a világ tanítómestereként tekint magára, saját gondolatait élenjáróknak tekinti és azokat hazai bevezetésük után a világ többi részén szinte azonnal számonkéri. A történelmet megtagadó globalizmus ideológiájának erőltetése pedig tulajdonképpen a civilizáció nevében végrehajtott közvetlen gyarmatosítás örököseként jelenik meg a világ nagy része számára, még ha a Nyugaton belül ennek a két jelenségnek a kulturális háttere ma élesen szembe is került egymással. Füredi is evidensnek tekinti, hogy a Nyugatnak valamilyen módon állást kell foglalnia Ukrajna kérdésében, annak problémáját azonban kerüli, hogy a válasszal kapcsolatos zavarodottság és a helyzet rossz felmérése mellett a nyugati és azon belül az amerikai politikának nagyon is közvetlen és gyakorlati szerepe volt az események alakulásában. Persze, a könyv témáját nem is a geopolitikai folyamatok adják, a Nyugat saját magáról alkotott képét érintő irányvesztés jelenségét pedig meggyőzően és alaposan ábrázolja Füredi könyve, amit érdemes elolvasni azoknak, akik szeretnék megérteni a már-már cinikus realizmus és fölényes moralizálás között ingadozó nyugati világpolitika szellemi hátterét.

KOSZTUR ANDRÁS